

HOOFDSTUK VII: ACCENTDISTRIBUTIE IN HET FRANS ALS VREEMDE TAAL

7.0. Inleiding

Over het leerproces van het Frans door Nederlandstaligen is nog steeds weinig bekend. Wat de uitspraak betreft, wijst Klein (1996) in zijn inventaris van gangbare fouten wel degelijk op enkele problematische Franse uitspraakkenmerken, maar de accentuering wordt daarbij niet vermeld. Dit geldt tevens voor de vrij recente *Orthophonie du français pour néerlandophones* van Debrock (2003) waarin fouten tegen de uitspraak van de klanken uitvoerig aan bod komen, maar waarin er geen aandacht wordt besteed aan de Franse accentueringstrategieën die moeilijkheden opleveren voor Nederlandstalige leerders. In feite is er met betrekking tot de prosodie van Nederlandstalige leerders van het Frans grotendeels sprake van een ‘missing database’ (De Bot 1986).

In de studie waarvan in dit hoofdstuk verslag wordt uitgebracht, wordt dan ook een eerste poging ondernomen om de specifieke leermoeilijkheden van Nederlandstaligen bij het leren van de Franse accenttoekenningssystemen in kaart te brengen. Er wordt eerst kort ingegaan op de hypothesen en de onderzoeksmethode. Daarna worden de resultaten van de tussentaalanalyse voorgesteld.

7.1. Hypothesen en onderzoeksmethode

Aan deze studie hebben er in totaal twintig (vrij) gevorderde Nederlandstalige leerders van het Frans als vreemde taal (gelijk verdeeld over Nederland en Vlaanderen) deelgenomen die qua aantal leerjaren en leersituatie vergelijkbaar zijn met de Franstalige NVT-leerders (zie hoofdstuk IV voor een uitvoerige comparatieve studie van het profiel van de twee informantengroepen). Net als in hoofdstuk VI gaat het mij hier om na te gaan in welke mate de onderzochte Nederlandstalige FVT-leerders de accentueringsregels van de doeltaal beheersen, en welke factoren de accentueringstrategieën in de tussentaal beïnvloeden. Hierbij wordt in de eerste plaats aandacht besteed aan de cross-linguïstische invloed van de T1 op de T2, en aan het verband tussen segmentering en accentuering. Hieronder volgen de hypothesen die in de rest van het hoofdstuk experimenteel worden onderzocht. Wat de rol van de T1 betreft, kunnen er op grond van de MDH de volgende voorspellingen worden gedaan:

- Aangezien het Frans qua accentueringstrategieën in typologisch opzicht al met al minder gemarkeerd is dan het Nederlands, zullen de Nederlandstalige FVT-leerders relatief weinig problemen ondervinden met de accentuering in de doeltaal.

- Vanwege het meer gemarkeerde karakter van de moedertaal ten opzichte van de doeltaal kan over het geheel genomen weinig negatieve cross-linguïstische invloed van de T1 op de T2 worden verwacht. Bij Nederlandstalige leerders van het Frans zal er met andere woorden vooral sprake zijn van positieve transfer.
- De gemarkeerde accentdistributies van de doeltaal (d.i. de distributies waarin de pragmatiek bij het plaatsen van nadruksaccenten de doorslag geeft) zullen bij de FVT-leerders minder accentuerringsfouten veroorzaken dan bij de NVT-leerders. Pragmatische accentregels zijn immers minder gemarkeerd in het Nederlands dan in het Frans (zie fig. 6.2), en als gevolg hiervan kan er m.i. worden verwacht dat die zich makkelijker zullen lenen voor transfer.

Daarnaast kan er op grond van de analyse van de tussentaal van Franstalige NVT-leerders de hypothese worden geformuleerd dat de segmentering ook een invloed zal hebben op de accentuering in het Frans van Nederlandstaligen. De vraag die we in dit opzicht zullen moeten beantwoorden, is in welke mate dit het geval is. Aangezien de Franse accentueringsregels voor Nederlandstalige FVT-leerders zich meer aan de ongemarkeerde kant van het continuüm in figuur 6.2 bevinden, kan de hypothese worden geformuleerd dat het toepassen ervan minder aandacht zal vragen, en dus cognitief gezien minder zwaar zal zijn. Dit zou op zijn beurt een positieve invloed kunnen hebben op de kwaliteit van de segmentering (en *in fine* van de accentuering).

7.2. Onderzoeksresultaten

De bespreking in dit hoofdstuk begin ik net als in hoofdstuk VI met enkele algemene aspecten met betrekking tot de correctheidsgraad van de accentdistributies in de leerderstaal, en het verband tussen informatieve waarde en accentuering. Daarna ga ik nader in op de accentpatronen die in de verschillende experimentele condities zijn gevonden.

7.2.1. Correctheidsgraad van de geproduceerde accentpatronen

De volgende figuur geeft een overzicht van de correctheidsgraad van alle door de FVT-leerders geproduceerde accentdistributies. Hieruit kan worden opgemaakt dat ze al met al weinig problemen ondervinden met de Franse accentueringsregels:

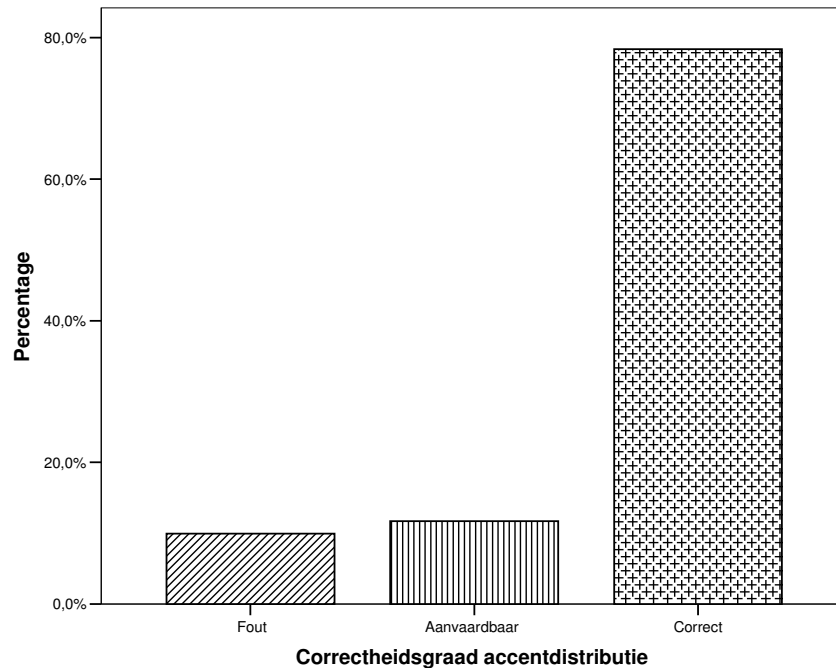

Fig. 7.1. Correctheidsgraad van de accentdistributies in het FVT-corpus

In ca. 80% van de gevallen hebben de informanten een contextueel adequate accentdistributie geproduceerd. Waarom dat zo is, zal duidelijk blijken uit de bespreking van de verschillende experimentele condities (zie infra). Alvorens nader in te gaan op die specifiekere gevallen, is het m.i. interessant even stil te staan bij de vraag welke experimentele conditie(s) het meest resp. het minst aanleiding geven tot accentueringsproblemen. In schema:

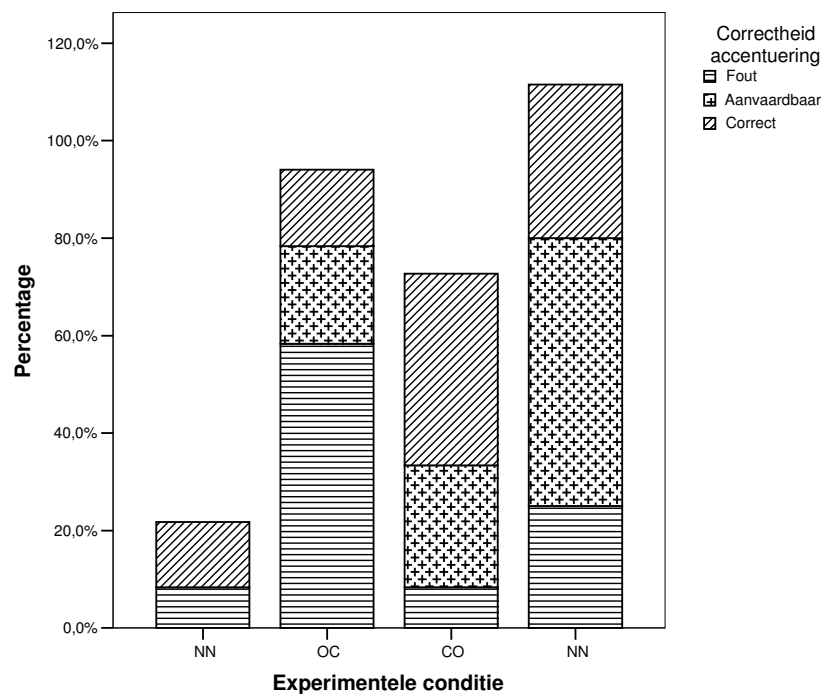

Fig. 7.2. Correctheidsgraad van de geproduceerde accentpatronen per experimentele conditie

Op grond van de MDH zou men vooral problemen verwachten in de OC- en CO-conditie waar het meest frequente Franse patroon geen deaccentuering van O vereist, terwijl deaccentuering in het Nederlands in die twee condities een duidelijke voorkeur geniet. Blijkens figuur 7.2 komt die voorspelling slechts gedeeltelijk uit. Zoals verwacht, zorgt de OC-conditie voor een groot aantal inadequate accentdistributies (60% van het totale aantal foute vormen), terwijl de CO-conditie met ca. 10% contextueel inadequate accentpatronen nauwelijks voor problemen zorgt. Duidelijk is wel dat die categorie een tamelijk hoog percentage aanvaardbare distributies bevat, nl. ca. 30% van het totale aantal. Maar de meeste distributies van dat type vinden we in de CC-conditie, nl. ca. 55% van het totale aantal. Die categorie omvat tevens het op een na hoogste percentage foute vormen, i.c. 25%, waardoor die tegen de verwachting in nogal problematisch blijkt te zijn voor de FVT-leerders.

Gezien het vrij hoge globale percentage correcte accentdistributies kan er in het FVT-materiaal een vrij lage correlatie tussen de correctheidsgraad van de accentuering en die van de segmentering worden verwacht. In schema:

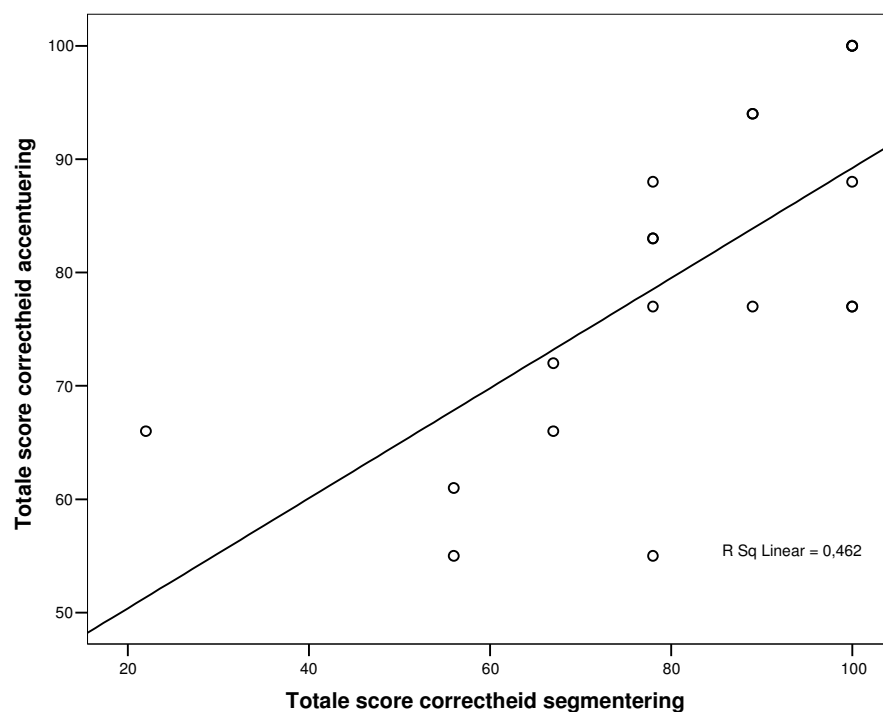

Fig. 7.3. Correlatie tussen totale score accentuering en totale score segmentering bij de FVT-leerders

Net als in de NVT-data (zie hoofdstuk VI) blijkt er bij de FVT-leerders een positieve correlatie te zijn tussen de totale score voor de correctheidsgraad van de in de tussentaal voorkomende accentdistributies en de totale score voor de segmentering van de uiting¹¹⁰ ($r =$

¹¹⁰ Hoe die twee scores zijn verkregen, wordt in noot 125 uitgelegd.

0,679; $p < 0,001$; $n = 19^{111}$). Daarnaast wijst de r^2 -waarde erop dat 46% van de variantie in de scores voor de correctheidsgraad van de accentdistributie verklaard kan worden op grond van de segmentering van de uiting. Ook voor het FVT-materiaal lijkt dus tot op zekere hoogte te gelden: hoe correcter de segmentering, hoe groter de kans dat de leerders de contextueel adequate accentdistributie produceren. Voorbeelden van de relatie tussen segmentering en accentuering zullen in de bespreking van de vier experimentele condities worden verschaft.

Alvorens in te gaan op die specifiekere gevallen ga ik in 7.2.2 nader in op de relatie tussen nieuwswaarde en accentuering in de spraak van de Nederlandstalige FVT-leerders.

7.2.2. Nieuwsaarde en accentuering in T1- en T2-Frans

Zoals we in hoofdstuk V hebben gezien, bestaat er in de moedertaal van de leerders een significant sterkere samenhang tussen nieuwsaarde en accentuering dan in de doeltaal. In het Nederlands geldt namelijk dat hoe meer een zinslement in de context aan de communicatie bijdraagt, hoe groter de kans wordt dat het van een nadruksaccent wordt voorzien. Op grond van zo'n contrastief gegeven zou men kunnen verwachten dat de FVT-leerders hetzelfde principe toepassen in hun tussentaal. De MDH daarentegen voorspelt dat dit niet het geval zal zijn, want plastische regels – zoals het zonet genoemde Nederlandse voorbeeld – veronderstellen de deaccentuering van contextueel bekende zinslementen en dit procedé is typologisch gemarkeerd (zie fig. 6.1). Als gevolg hiervan wordt dit mechanisme moeilijker overgebracht naar de tussentaal. Tabel 7.2 bevat de gegevens met betrekking tot het verband tussen de nieuwsaarde van de zinslementen en het al dan niet accentueren ervan:

Accentuering	Nieuwsaarde		Totaal
	Oud	Inf. belangrijk	
[- accent]	178	14	192
[+ accent]	88	233	321
Totaal	266	247	513

Tabel 7.1. Verband tussen de (contextueel bepaalde) informatieve waarde van zinslementen en de accentuering ervan in de tussentaal van gevorderde Nederlandstalige FVT-leerders

In de tussentaal van de Nederlandstalige FVT-leerders bestaat er een matige correlatie tussen nieuwsaarde en accentuering (Cramer's $V = 0,632$; $\chi^2 = 205,159$, $df = 1$, $p < 0,001$). Al ligt de correlatiecoëfficiënt voor het T2-materiaal iets hoger dan voor het controlecorpus (0,632 tegenover 0,615), toch is het duidelijk dat het accentsysteem van de moedertaal-

¹¹¹ Het feit dat de analyse van het Frans als vreemde taal op de spraak van 19 (in plaats van 20) informanten berust, valt te verklaren doordat één (Vlaamse) proefpersoon niet heeft kunnen deelnemen aan de reeks toetsen voor het Frans als vreemde taal.

sprekers van het Frans en dat van de Nederlandstalige leerders niet significant van elkaar verschillen. Het ziet er dus naar uit dat het voor vreemdetaallearners makkelijker is om zinslelementen te *reaccentueren* dan om die te *deaccentueren*. Deze conclusie heeft m.i. gevolgen voor de accentdistributie in de verschillende experimentele condities. Op deze vraag wordt in de volgende paragrafen nader ingegaan.

7.2.3. Accentuering en contextueel nieuwe zinslelementen

In deze paragraaf komt de enige woordgroep ter sprake waarin het substantief én het daarop volgende adjectief contextueel nieuw zijn:

Conditie	Frans
NN	[begin van het spel] un cercle rouge

Tabel 7.2. Overzicht van de stimulusuiting in de NN-conditie

De contrastieve analyse van het Frans en het Nederlands in hoofdstuk V leert ons dat beide talen in de NN-conditie een uitgesproken voorkeur hebben voor de gelijktijdige accentuering van N₁ en N₂. Op grond hiervan kan worden verwacht dat de T1- en T2-sprekers van het Frans (vrijwel) dezelfde accentueringsvoorkeuren zullen vertonen. Dit wordt bevestigd door de gegevens in tabel 7.3, waaruit blijkt dat de verschillen tussen de twee informantengroepen in statistisch opzicht niet significant zijn ($\chi^2 = 5,132$; $df = 3$; $p > 0,05$):

Accentdistributie	Taalachtergrond		Totaal
	Frans - T1	Frans - T2	
N1	2 (10%)	0 (0%)	2 (5%)
N1 + N2	12 (60%)	14 (73,5%)	26 (66%)
L + N1	6 (30%)	3 (16%)	9 (24%)
L + N1 + N2	0 (0%)	2 (10,5%)	2 (5%)
Totaal	20 (100%)	19 (100%)	39 (100%)

Tabel 7.3. Accentdistributie in de NN-conditie in het Franse T1- en T2-corpus

In gevallen met twee contextueel nieuwe zinslelementen geven zowel de T1- als de T2-sprekers de voorkeur aan een accentpatroon waarin beide informatief belangrijke woorden van een accent worden voorzien. Bij de Nederlandstalige FVT-leerders is dit patroon zelfs iets frequenter dan bij de moedertaalsprekers van het Frans, zonder dat er echter sprake kan zijn van een significant overgebruik:

(7.1) [begin van het spel] un CERcle ROUge (4x), un CERcle ROUGE (10x)¹¹²

Nu is het de vraag of de accentdistributies ‘aan de oppervlakte’ in de tussentaal en in de doeltaal voortvloeien uit dezelfde onderliggende mechanismen, nl. structureel bepaalde regels in het geval van de ‘*arc accentuel*’ resp. pragmatisch gemotiveerde principes in het geval van twee nauwe focusdomeinen. Als dat zo is, dan hebben het tussentaal- en het doeltaalpatroon niet dezelfde waarde, i.c. een focaliserende resp. een demarcatieve functie. Om dit na te gaan, zijn er echter perceptie-experimenten nodig.

Verder dient met betrekking tot de distributie met een accent op N₁ en N₂ onderstreept te worden dat die nooit voorkomt in een verkeerd gesegmenteerde uiting. Eveneens belangrijk is dat de iets hogere frequentie van dit patroon bij de FVT-leerders ten koste gaat van de distributie met een ‘*arc accentuel étendu*’ over de hele woordgroep die bij de moedertaal-sprekers twee keer zo vaak voorkomt als bij de Nederlandstalige leerders. In het Nederlands bestaat de ‘*arc accentuel étendu*’ immers niet. Bovendien behoort die distributie tot de meer gemarkeerde patronen van de doeltaal, wat het gebruiksfrequentieverschil tussen de T1- en de T2-sprekers kan helpen verklaren:

(7.2) [begin van het spel] UN cercle ROUGE

Ten slotte bevat het Franse T2-corpus een klein aantal voorbeelden waarin alle leden van de woordgroep van een accent zijn voorzien. Hier hebben de leerders in feite alle syllaben in de uiting van een nadruksaccent voorzien, zonder echter spreekpauzes in te lassen tussen de verschillende zinselementen:

(7.3) UN CERCLE ROUGE (2x)

Delen we nu de in de tussentaal voorkomende accentdistributies volgens hun correctheidsgraad in, dan krijgen we het volgende beeld:

Accentdistributie	Correctheid accentdistributie		Totaal
	Fout	Correct	
N1 + N2		14 (73,7%)	14 (73,7%)
L + N1		3 (15,8%)	3 (15,8%)
L + N1 + N2	2 (10,5%)		2 (10,5%)
Totaal	2 (10,5%)	17 (89,5%)	19 (100%)

Tabel 7.4. Indeling van het tussentaalmateriaal voor de NN-conditie volgens de correctheidsgraad van de accentdistributie

¹¹² In vier voorbeelden werd het adjectief uitgesproken alsof het uit twee syllaben zou bestaan, maar niet in de overige tien gevallen.

De bovenstaande cijfers suggereren dat de Nederlandstalige proefpersonen zo goed als geen moeilijkheden (meer) ondervinden met de NN-categorie. Volgens verwachting produceren ze immers in vrijwel alle gevallen het contextueel adequate accentpatroon. Wat ze in tegenstelling tot hun moedertaal en de doeltaal echter nooit doen, is in hun tussentaal een enkel ‘*accent final*’ op N₂ aanbrengen. In het Frans fungeert zo’n distributie hoofdzakelijk grensmarkerend (zie hoofdstuk II). De voorkeur van de FVT-leerders voor de distributie van het ‘N₁+N₂’-type zou er dan ook indirect op kunnen wijzen dat de accentuering in hun tussentaal nog steeds een focaliserende waarde heeft, en geen demarcatieve functie zoals in de doeltaal. Dit zou verder moeten worden onderzocht. Duidelijk is wel dat de formele overeenkomst tussen het Frans en het Nederlands, waarin het ‘N₁+N₂’-patroon ook als basisdistributie fungeert voor de NN-conditie (zie hoofdstuk V), een faciliterend effect heeft gehad op de productie van correcte patronen. De volgende figuur geeft een overzicht de accentpatronen die in de NN-conditie in het Franse T1- en T2-corpus zijn aangetroffen:

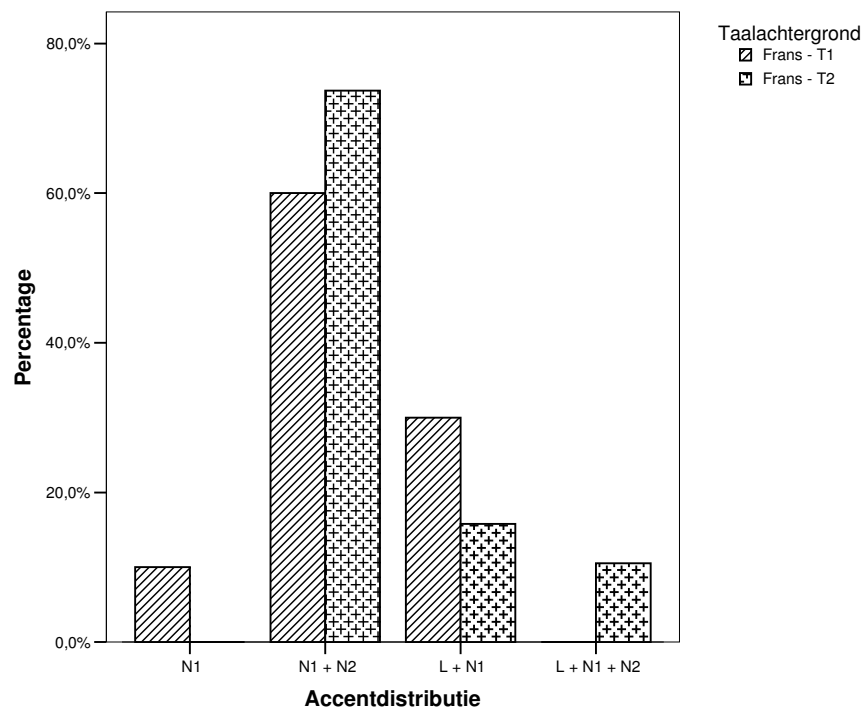

Fig. 7.4. Overzicht van de accentpatronen in de NN-conditie in het Franse T1- en T2-corpus

7.2.4. Accentuering en enkelvoudige accentrelaties

Een interessant geval met betrekking tot de accentueringstrategieën van Nederlandstalige FVT-leerders heeft te maken met de manier waarop ze omgaan met de accentdistributie in uitingen waar ofwel het linker-, ofwel het rechterelement een contrast uitdrukt met het

testitem dat er onmiddellijk aan voorafgaat. In deze paragraaf bespreek ik de accentuering in uitingen waar het contextueel contrastieve woord zich rechts in de woordgroep bevindt. Tabel 7.6 geeft een overzicht van de testuitingen voor dit aspect, alsook van de context waarin die voorkomen:

Conditie	Frans
OC	[un cercle rouge] un cercle bleu
OC	[un carré vert] un carré jaune

Tabel 7.5. Overzicht van de stimulusuitingen voor de OC-conditie

De OC- en CO-categorieën zijn vooral interessant om na te gaan in welke mate FVT-leerders onder invloed van hun moedertaal contextueel oude informatie deaccentueren, terwijl dat stukje informatie vanwege de positie in de woordgroep in de doeltaal bij voorkeur niet gedeaccentueerd wordt. Aangezien deaccentuering in de T1 van de proefpersonen minder gemarkeerd is dan in de doeltaal, kan er worden verwacht dat dit verschijnsel zich in de spraak van de T2-sprekers iets vaker zal voordoen dan in de Franse controlegegevens. Tabel 7.6 geeft een overzicht van de accentpatronen in het Franse T1- en T2-corpus voor de OC-conditie:

Accentdistributie	Taalachtergrond		Totaal
	Frans - T1	Frans - T2	
C	2 (5%)	7 (18%)	9 (11,5%)
O + C	24 (60%)	22 (59%)	46 (59%)
L + C	12 (30%)	2 (5%)	14 (18%)
L + O + C	2 (5%)	7 (18%)	9 (11,5%)
Totaal	40 (100%)	38 (100%)	78 (100%)

Tabel 7.6. Accentdistributie in de OC-conditie in het Franse T1- en T2-corpus

Het distributieverval tussen de T1- en T2-sprekers is statistisch significant ($\chi^2 = 12,742$; $df = 3$; $p < 0,005$). Bij nader inzien valt dit resultaat niet zozeer toe te schrijven aan een verschillende ‘inventaris’ van mogelijke accentpatronen, maar veeleer aan verschillen in de gebruiksfrequentie ervan. Zo worden de distributies van het type ‘C’ en ‘L + O + C’ vaker gebruikt in de tussentaal- dan in de controledata, terwijl het andersom is met de ‘*arc accentuel étendu*’ (L + C). Daarnaast komt het patroon met een accent op O én C in beide corpora in gelijke mate voor. Hieronder vindt men enkele voorbeelden van het ‘O+C’-patroon die in het Franse T2-corpus zijn aangetroffen:

- (7.4a) [un cercle rouge] un CERcle BLEU
(7.4b) [un cercle rouge] un CERcle // BLEU, un CERcle euh: BLEU (1x)
(7.5a) [un carré vert] un CARré JAUNE
(7.5b) [un carré vert] un CARré: JAUNE (1x)

Zoals de bovenstaande voorbeeldzinnen laten zien, komen een aantal ‘O+C’-distributies voor in verkeerde gesegmenteerde uitingen voor. Een andere factor die de productie van dat accentpatroon in de hand heeft gewerkt, is de formele gelijkheid tussen de T1 en de T2 van de leerders. In hoofdstuk V hebben we namelijk gezien dat het Nederlands in de OC-conditie in iets meer dan 40% van de gevallen beide elementen benadrukt.

Dit neemt echter niet weg dat de taal in kwestie in de OC-conditie toch de voorkeur geeft aan een accentdistributie met een enkel accent op ‘C’. In het Frans daarentegen is dit patroon veel minder frequent dan de distributie met een ‘*arc accentuel*’ op O en C. In de tussentaal vertonen de FVT-leerders tegen de verwachting in dezelfde accentueringsvoorkeuren als de T1-sprekers van het Frans, nl. accent op O én C, hoewel men ook ziet dat ze, wellicht onder invloed van de moedertaal, het C-patroon vaker gebruiken dan de moedertaalsprekers (overgebruik). Hier geeft de cross-linguïstische invloed van de T1 echter geen aanleiding tot een contextueel in-adequate accentuering.

Opmerkelijk is wel dat het overgebruik van het patroon met een ‘*accent final*’ op C gepaard gaat met de onderrepresentatie van de distributie met een ‘*arc accentuel étendu*’. Het gaat hier weliswaar om een nogal gemarkeerd doeltaalpatroon dat volgens de MDH moeilijker te leren is dan ongemarkeerde distributies, zoals b.v. het ‘*accent final*’ of de ‘*arc accentuel*’. De volgende zinnen zijn voorbeelden van tussentaaluitingen met een C- resp. een L+C-distributie:

- (7.6a) [un cercle rouge] un cercle BLEU (2x)
(7.6b) [un carré vert] un carré JAUNE (5x)
(7.7) [un cercle rouge] UN cercle BLEU (2x)

Laat ik ten slotte nog wijzen op een ander verschil tussen de spraak van de moedertaalsprekers en die van de FVT-leerders, nl. de hogere frequentie van het L+O+C-patroon in de leerderstaal dan in de Franse controlegegevens. Zoals blijkt uit de volgende voorbeelden, staat de hogere gebruiksfrequentie van die distributie ten opzichte van het referentiepunt van de T1-sprekers in verband met de segmentering van de uiting. In 6 van de 7 gevallen van dat type kunnen er immers duidelijke spreekpauzes worden waargenomen tussen de verschillende zinselementen:

(7.8a) [un carré vert] UN CARré JAUNE (1x)

(7.8b) [un carré vert] UN carRE // JAUNE (1x)

(7.9) [un cercle rouge] UN CERCLE // euh BLEU (2x), UN // CERcle BLEU (3x)

Zulke voorbeelden illustreren nogmaals het verband tussen segmentering en accentuering in de leerderstaal. In deze experimentele conditie bedraagt de associatiemaat Cramer's V voor de twee variabelen 0,714 ($\chi^2 = 38,691$; $df = 2$; $p < 0,001$), hetgeen op een nauwe samenhang wijst.

Als we nu kijken naar de correctheidsgraad van de accentdistributies in de leerderstaal, dan krijgen we het volgende beeld:

Accentdistributie	Correctheid accentdistributie			Totaal
	Fout	Aanvaardbaar	Correct	
C			7 (18,4%)	7 (18,4%)
O + C		4 (10,5%)	18 (47,4%)	22 (57,9%)
L + C			2 (5,3%)	2 (5,3%)
L + O + C	7 (18,4%)			7 (18,4%)
Totaal	7 (18,4%)	4 (10,5%)	71,1%	38 (100%)

Tabel 7.7. Indeling van de tussentaalpatronen in de OC-conditie volgens hun correctheidsgraad

Samenvattend kan gesteld worden dat de OC-conditie al met al weinig accentueringsproblemen oplevert. Dit is ook niet verbazend, want het basispatroon voor deze conditie komt in feite ook vrij vaak voor in de moedertaal van de leerders. Wél zijn er gebruiksfrequentieverschillen tussen de T1- en de T2-sprekers voor wat betreft de distributies met een '*accent final*' (i.c. overgebruik) resp. een '*arc accentuel étendu*' (i.c. onderrepresentatie). Ten slotte laat de analyse van de tussentaal zien dat foute en aanvaardbare accentpatronen in de eerste plaats toe te schrijven zijn aan de verkeerde segmentering van de uiting.

Bij wijze van vergelijking kijken we nu naar de gevallen waarin het contextueel contrastieve gegeven zich links in de woordgroep bevindt. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitingen voor de CO-conditie en van hun context:

Conditie	Frans
CO	[un cercle bleu] un triangle bleu
CO	[un triangle vert] un carré vert
CO	[un carré jaune] un cercle jaune

Tabel 7.8. Overzichtstabel van de stimulusuitingen voor de CO-conditie

Tabel 7.9 geeft een overzicht van de accentpatronen die in het Franse T1- en T2-materiaal voor de CO-conditie zijn gevonden. Het distributieverhaal tussen de tussentaal- en de controlegegevens is significant ($\chi^2 = 11,076$; $df = 3$; $p < 0,05$):

Accentdistributie	Taalachtergrond		Totaal
	Frans T1	Frans - T2	
O	1 (1,7%)	0 (0%)	1 (0,8%)
C	18 (30%)	32 (56%)	50 (43%)
C + O	40 (66,6%)	22 (38,5%)	62 (52,9%)
L + C + O	1 (1,7%)	3 (5,5%)	4 (3,3%)
Totaal	60 (100%)	57 (100%)	117 (100%)

Tabel 7.9. Accentdistributie in de CO-conditie bij moedertaalsprekers van het Frans en Nederlandstalige FVT-leerders

Terwijl de moedertaalsprekers van het Frans in deze experimentele conditie de voorkeur geven aan een accentdistributie met ‘*arc accentuel*’ op C en O (ca. 65% van de gevallen), produceren de Nederlandstalige FVT-leerders in 56% van de testuitingen een ‘*accent de focalisation*’, waardoor het contextueel oude gegeven een proces van deaccentuering ondergaat. Die distributie wordt overigens, net als in de OC-conditie, overgebruikt ten opzichte van het referentiepunt van de moedertaalsprekers. De volgende voorbeelden illustreren het gebruik van de ‘*arc accentuel*’ en het ‘*accent de focalisation*’ in het FVT-materiaal voor deze experimentele conditie:

- (7.10a) [un cercle bleu] un triANgle bleu
- (7.10b) [un triangle vert] un CARré vert
- (7.10c) [un carré jaune] un CERcle jaune
- (7.11a) [un cercle bleu] un TRIangle BLEU (1x), un triANGLE BLEU, un triANGLE // BLEU
- (7.11b) [un triangle vert] un CARré VERT
- (7.11c) [un cercle jaune] un CERcle JAUNE, un CERcle: JAUNE (1x)

Een aantal uitingen met een dubbel accent op C en O zijn verkeerd gesegmenteerd (zie b.v. 7.11c). Dit is overigens het geval met één van de drie uitingen met een accentpatroon van het type ‘L + C + O’. In de twee uitingen zonder pauzes ziet het eruit dat de informanten zich door een ritmisch principe hebben laten leiden waardoor accenten op regelmatige tijdsintervallen terugkeren (isochronie, zie hoofdstuk I):

- (7.12) [un cercle bleu] UN triANGLE BLEU (2x), UN // TRIanGLE // euh: // BLEU

Als we nu de tussentaaluitingen volgens de correctheidsgraad van de accentuering indelen, dan krijgen we het volgende beeld:

Accentdistributie	Correctheid accentdistributie			Totaal
	Fout	Aanvaardbaar	Correct	
C			32 (56,1%)	32 (56,1%)
C + O		5 (8,8%)	17 (29,8%)	22 (38,6%)
L + C + O	2 (3,5%)		1 (1,8%)	5,3%
Totaal	2 (3,5%)	5 (8,8%)	57 (87,7%)	57 (100%)

Tabel 7.10. Indeling van de tussentaaluitingen voor de CO-conditie volgens de correctheidsgraad van de accentdistributie

Ook met betrekking tot de CO-conditie zien we dat de FVT-leerders weinig contextueel inadequate accentdistributies produceren. Zoals voorspeld door de MDH, wordt de tussentaal wel degelijk beïnvloed door het T1-systeem, maar het overgebruik van accentpatronen waarin dit doorgaans resulteert, leidt in de meeste gevallen niet tot verkeerde accentpatronen (positieve transfer). Wellicht is het duidelijkste voorbeeld hiervan deaccentuering. Tabel 7.11 vat de T1- en T2-gegevens met betrekking tot dit verschijnsel in de OC- en CO-conditie samen:

	Taalachtergrond		Totaal
	FR – T1	FR – T2	
[+deaccentuering]	20 (24%)	39 (46%)	59 (35%)
[-deaccentuering]	64 (76%)	44 (53%)	108 (65%)
Totaal	84 (100%)	83 (100%)	167 (100%)

Tabel 7.11. Frequentie van deaccentueringsverschijnselen bij T1- en T2-sprekers van het Nederlands

Het verschil tussen de T1- en de T2-sprekers van het Frans is statistisch significant ($\chi^2 = 9,817$; $df = 1$; $p < 0,01$). Uit de bovenstaande tabel kan worden opgemaakt dat *deaccentuering* frequenter is bij de T2- dan bij de T1-sprekers, terwijl *reaccentuering* in de tussentaal minder vaak voorkomt dan bij de moedertaalsprekers. Die distributie is evenwel frequenter dan op grond van de contrastieve analyse van het Frans en het Nederlands viel te verwachten (zie hoofdstuk V). Interessant is ook dat we in de tussentaal van de Franstalige NVT-leerders net de omgekeerde situatie hebben, nl onderrepresentatie van *deaccentuering* en overgebruik van *reaccentuering* (zie hoofdstuk VI). Op dit punt kom ik in het volgende hoofdstuk terug. Het feit dat *deaccentuering* zich bij de FVT-leerders makkelijker voor transfer leent dan bij de NVT-informanten, bevestigt m.i. het idee dat *deaccentuering* minder gemarkeerd is in het Nederlands dan in het Frans, terwijl dit andersom is voor *reaccentuering*.

In ieder geval suggereert dit dat de leerders in gevallen waar ze de keuze hebben tussen verschillende correcte varianten, waaronder één overeenkomt met de T1-structuur, duidelijk de voorkeur geven aan die variant – al is die in de doeltaal wellicht minder frequent. Dit principe is trouwens ook van toepassing op het leerproces van andere onderdelen van de

taal, b.v. de morfologie (zie o.a. Hiligsmann 1997: 327). Men zou dus hier van een algemenere leerstrategie kunnen spreken, die in cognitief opzicht overigens makkelijk te verklaren is. Vanwege hun *'limited processing ability'* is het logisch dat vreemdetaalleerders het moedertaalpatroon produceren in gevallen waar het naast en/of in plaats van een specifiek T2-patroon kan worden gebruikt, want het toepassen van het T1-patroon vereist cognitief gezien minder inspanning dan de productie van een structuur die eigen is aan de doeltaal.

In figuur 7.5 worden alle accentdistributies die in de OC- en CO-conditie zijn aangetroffen, op een rijtje gezet:

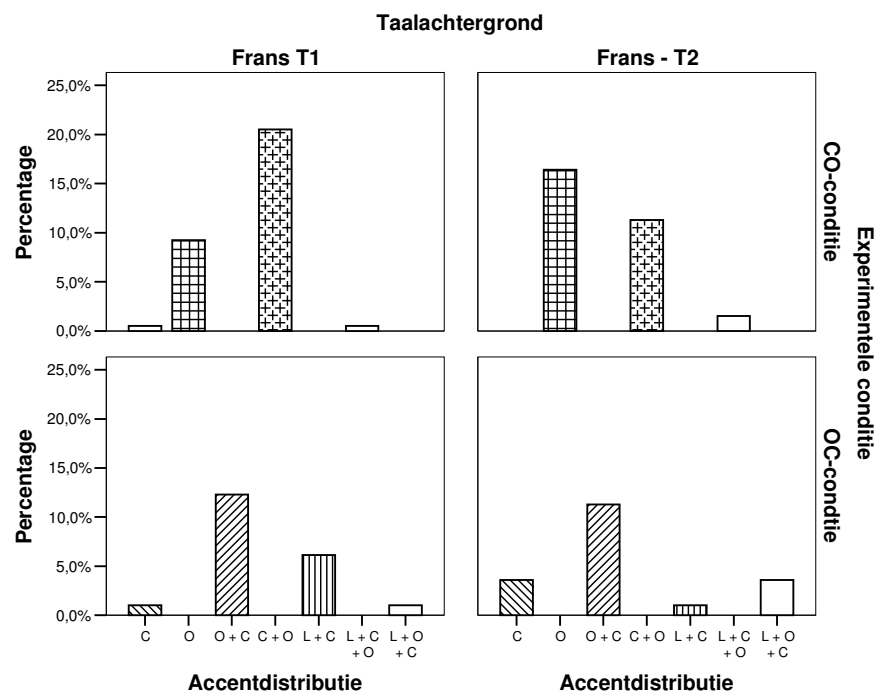

Fig. 7.5. Overzicht van de accentpatronen die in in het Franse T1- en T2-corpus in de OC- en CO-conditie zijn gevonden

7.2.5. Accentuering en meervoudige contrastrelaties

Naast gevallen waarin er in de uiting slechts één contextueel contrastief zinselement staat, bevat het FVT-materiaal ook nog een aantal testitems waarin twee elementen in de woordgroep een contrast uitdrukken met de uiting die er onmiddellijk aan voorafgaat. Tabel 7.12 geeft een overzicht van die gevallen, alsook van hun linguïstische context:

Conditie	Frans
CC	[un triangle bleu] une étoile jaune
CC	[je ne sais pas] un triangle vert
CC	[un cercle jaune] une étoile rouge

Tabel 7.12. Overzichtstabel van de stimulusuitingen in de CC-conditie

Het eerste en derde testitem drukken een expliciet contrast uit met de onmiddellijk voorafgaande uiting, terwijl er in de tweede testuiting eerder sprake is van een impliciete contrastrelatie. Aangezien er geen verschil in accentgedrag is gevonden tussen de twee types accentrelaties, wordt er in het vervolg geen onderscheid gemaakt tussen impliciet en expliciet contrast. De accentdistributie ziet er als volgt uit:

Accentdistributie	Taalachtergrond		Totaal
	Frans - T1	Frans - T2	
C2	4 (6,7%)	0 (0%)	4 (3,4%)
C1	2 (3%)	0 (0%)	2 (1,7%)
C1 + C2	50 (83,3%)	43 (75,4%)	93 (79,5%)
L + C2	4 (6,7%)	8 (14,1%)	12 (10,3%)
L + C1 + C2	0 (0%)	6 (10,5%)	6 (5,1%)
Totaal	60 (100%)	57 (100%)	117 (100%)

Tabel 7.13. Accentdistributie voor de CC-conditie bij moedertaalsprekers van het Frans en Nederlandstalige FVT-leerders

De bovenstaande cijfers laten een in statistisch opzicht significant distributieverval zien tussen de Franse T1- en T2-data ($\chi^2 = 13,793$; $df = 4$; $p < 0,01$). Hier is echter voorzichtigheid geboden. In feite is het distributieverval tussen het T1- en het T2-materiaal toe te schrijven aan i) de afwezigheid van twee patronen in de tussentaalgegevens die in het T1-corpus wél voorkomen (d.i. een enkel accent op C_1 resp. C_2), en ii) één patroon dat in het T2-materiaal wél vertegenwoordigd is, maar dat niet geproduceerd is door de moedertaalsprekers (d.i. accent op de drie leden van de woordgroep). Beperken we ons tot de drie tussentaalpatronen en hun tegenhangers in het Franse T1-corpus, dan blijft het verschil in accentgedrag tussen de moedertaalsprekers en de FVT-leerders statistisch significant ($\chi^2 = 7,785$; $df = 2$; $p < 0,05$).

In de eerste plaats blijken de twee informantengroepen dezelfde basisdistributie te hanteren, nl. een ‘*arc accentuel*’ op beide contextueel contrastieve zinselementen. De volgende voorbeelden illustreren het basispatroon voor de CC-conditie:

- (7.12a) [un triangle bleu] une Etoile JAUNE (5x), une étoILE JAUNE (5x)
 (7.12b) [un triangle bleu] une étoILE: JAUNE (1x), une étoILE // JAUNE (4x)
 (7.13a) [je ne sais pas] un TRIangle VERT (2x), un triANGLE VERT (12x)
 (7.13b) [je ne sais pas] un TRIangle // VERT (1x), un triANGLE: VERT (1x), un triANGLE // euh // VERT (1x)
 (7.14a) [un cercle jaune] une Etoile ROUGE (4x), une étoILE ROUGE (5x)
 (7.14b) [un cercle jaune] une étoILE: ROUGE (1x), une étoILE // ROUGE (1x)

Zoals we in hoofdstuk V hebben gezien, komt het doeltaalpatroon overeen met de basisdistributie van de moedertaal. Toch zien we ook dat het patroon in kwestie iets minder vaak voorkomt bij de T2- dan bij de T1-sprekers (75% tegenover 83,3%). Dit komt enerzijds door de – onverwachte – hogere frequentie van de ‘*arc accentuel étendu*’ (L + C₂) bij de T2- dan bij de T1-sprekers, en door het bestaan van een tussentaalpatroon met een accent op elk lid van de woordgroep (L + C₁ + C₂). De zonet genoemde distributie bestaat echter niet in T1-Frans, en vloeit in feite voort uit de verkeerde segmentering van de uiting. Dit geldt overigens ook voor een deel van de voorbeelden met een accent op de twee contextueel contrastieve gegevens (zie de voorbeelden supra). De volgende tussentaaluitingen illustreren het L+C- resp. het L+C₁+C₂-patroon:

- (7.15a) [un triangle bleu] UNE étoile JAUNE (1x)
 (7.15b) [je ne sais pas] UN triangle VERT (1x)
 (7.15c) [un cercle jaune] UNE étoile ROUGE (6x)
 (7.16a) [un triangle bleu] euh // UNE é // TOILE // JAUNE (2x), une E // TOILE // JAUNE (1x)
 (7.16b) [je ne sais pas] UN // triANGLE VERT (1x), UN // triANGLE VERT (1x)
 (7.16c) [un cercle jaune] UN (sic) étoILE // ROUGE (1x)

De invloed van de segmentering op de distributie van nadruksaccenten in de leerderstaal komt hier – opnieuw (zie de bespreking van de vorige experimentele condities)– duidelijk uit de verf. Als we nu kijken naar de correctheidsgraad van de accentpatronen die de FVT-leerders in deze experimentele conditie hebben geproduceerd, dan krijgen we de volgende tabel:

Accentdistributie	Correctheid accentdistributie			Totaal
	Fout	Aanvaardbaar	Correct	
C ₁ + C ₂		11 (19,3%)	32 (56,1%)	33 (75,4%)
L + C ₂			8 (14,1%)	8 (14,1%)
L + C ₁ + C ₂	6 (10,5%)			6 (10,5%)
Totaal	6 (10,5%)	11 (19,3%)	40 (70,2%)	57 (100%)

Tabel 7.14. Indeling van de accentpatronen in de leerderstaal volgens hun correctheidsgraad

Ook in de CC-conditie blijken de Nederlandstalige FVT-leerders weinig moeite te onder- vinden met de accentueringsregels van de doeltaal. In feite komt het patroon met een accent op zowel C₁ als C₂ ook voor in de Nederlandse T1-data voor deze experimentele conditie, waar het tevens als basisdistributie fungeert. Men kan er dus van uitgaan dat de formele

overeenkomst tussen het moedertaal- en het doeltaalpatroon een faciliterend effect heeft gehad op de productie van contextueel adequate accentdistributies (positieve transfer). Onverwacht is echter de hogere frequentie van de ‘*arc accentuel étendu*’ (L + C₂) in de tussentaal dan in de controlegegevens. Aangezien het hier om een gemarkeerd doeltaalpatroon gaat, had ik op grond van de MDH eerder verwacht dan het in de leerderstaal minder vaak zou voorkomen dan in de spraak van de moedertaalsprekers. Daarnaast blijken spreekpauzes – opnieuw – een niet te verwaarlozen invloed te hebben op de kwaliteit van de accentuering. Laat ik er ten slotte nog op wijzen dat de FVT-leerders geen uitingen hebben geproduceerd waarin de twee contextueel contrastieve elementen door middel van een enkel accent op C₂ op de voorgrond worden geplaatst. In de CC-conditie is zo’n distributie in het Frans én in het Nederlands (zie hoofdstuk V) weliswaar vrij zeldzaam.

De volgende figuur geeft een overzicht van de accentdistributies die in de CC-conditie in de spraak van de T1-sprekers en van de FVT-leerders zijn aangetroffen:

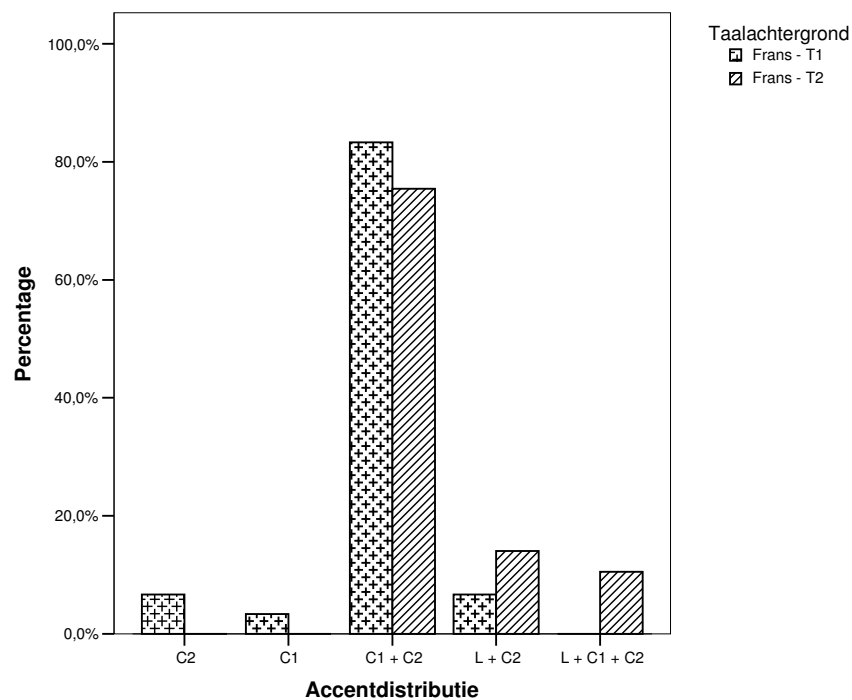

Fig. 7.6. Overzicht van de accentpatronen die in de CC-conditie in het Franse T1- en T2-corpus zijn gevonden

7.3. Bespreking van de onderzoeksresultaten

In het begin van dit hoofdstuk zijn op grond van een contrastieve analyse van het Frans en het Nederlands enkele voorspellingen gedaan omtrent de specifieke problemen van Nederlandstaligen wanneer die Frans als vreemde taal leren. Ik bespreek die nu kort in het licht van de onderzoeksresultaten.

De eerste hypothese was dat de (hoofdzakelijk structurele) accentueringsstrategieën van het Frans in typologisch opzicht minder gemarkeerd zijn dan de (hoofdzakelijk pragmatische) regels van het Nederlands (zie hoofdstuk V). Op grond hiervan voorspelt de MDH dat Nederlandstalige FVT-leerders al met al weinig problemen zullen ondervinden met de accentuering in de doeltaal. Dit wordt bevestigd door de analyse van de leerderstaal (zie 7.1). In ca. 80% van de gevallen blijken de FVT-leerders immers de contextueel adequate accent-distributie te produceren. Daarnaast leert de analyse van de verschillende experimentele condities ons dat de meeste foute patronen in feite voortvloeien uit de verkeerde segmentering van de uiting, hetgeen de belangrijke invloed van die factor op de correctheidsgraad van de accentuering in de tussentaal nog eens onderstreept. Toch dient m.i. opgemerkt te worden dat de correlatie tussen de twee variabelen in het FVT-corpus lager is dan in het geval van de Franstalige NVT-leerders (zie hoofdstuk VI). Op dit aspect kom ik in het volgende hoofdstuk nog terug.

Kijken we nu naar de accentdistributie in de verschillende experimentele condities, dan komt er, net als bij de Franstalige NVT-leerders (zie hoofdstuk VI), een duidelijke cross-linguïstische invloed van de T1 op de tussentaal naar voren. Dit geeft echter zelden aanleiding tot fouten tegen de accentuering. Hiermee wordt dan ook de voorspelling bevestigd dat er bij de Nederlandstalige FVT-leerders vooral sprake zal zijn van positieve transfer. In feite zien we dat de accentdistributies die in het Frans in de verschillende experimentele condities mogelijk zijn, tevens voorkomen in de moedertaal van de proefpersonen. In dit geval blijkt de formele gelijkenis tussen de accentpatronen van de T1 en die van de T2 een faciliterend effect te hebben op de productie van correcte vormen in de leerderstaal.

Toch toont de contrastieve analyse van het Frans en het Nederlands aan dat er met betrekking tot de verschillende accentdistributies gebruiksfrequentieverschillen bestaan tussen de twee systemen, en die vinden we terug in de leerderstaal. Voorbeelden hiervan vinden we vooral in de OC- en CO-conditie. In het Nederlands is er in beide condities een uitgesproken voorkeur voor een accentdistributie waarin C een proces van deaccentuering ondergaat, terwijl er in het Frans bij voorkeur een beroep wordt gedaan op een '*arc accentuel*' op beide elementen. In de leerderstaal wordt de '*arc accentuel*' in de OC-conditie in ongeveer dezelfde mate gebruikt als in het controlecorpus, maar toch zien we ook dat het patroon met een '*accent de focalisation*' op C bij de FVT-leerders vaker voorkomt dan bij de moedertaalsprekers. Die tendens tot overgebruik leidt in de OC-conditie tot de onderrepresentatie van de distributie met een '*arc accentuel étendu*' (L + C).

Daarnaast zien we dat het C-patroon in de CO-conditie eveneens overgebruikt wordt. In dit geval gaat dit ten koste van de ‘*arc accentuel*’ op C en O. Het feit dat deaccentuering zich bij de FVT-leerders makkelijk voor transfer leent, bevestigt m.i. de contrastieve claim dat dit patroon in het Frans gemarkeerder is dan in het Nederlands. Reaccentuering komt in de leerderstaal zowel in de OC- als in de CO-conditie voor, maar is er minder frequent in het tweede dan in het eerste geval. Het ziet er dus naar uit dat dat proces in de geest van de FVT-leerders contextueel minder adequaat is in de CO- dan in de OC-conditie. Zodoende vallen ze in feite terug op het accentpatroon van hun moedertaal, zonder dat dit echter in accentueringsfouten resulteert.

7.4. Besluit

De analyse van de tussentaal van Nederlandstalige leerders van het Frans waarvan in dit hoofdstuk verslag is uitgebracht, heeft enkele leertheoretische inzichten met betrekking tot het leerproces van de accentuering in een vreemde taal naar voren gebracht. Ook op methodologisch vlak laat de studie zien dat men bij de studie van transfer rekening dient te houden met de contrasten en/of overeenkomsten tussen de moedertaal en de doeltaal, alsook met de relatieve gemarkeerdheidsgraad (zowel ‘binnen’ als ‘buiten’ de taal) van de onderzochte accenttoekenningssystemen.

De laatste vraag die in deze dissertatie wordt onderzocht, is welke aspecten van de accentuering in de leerderstaal gedeeld worden door de FVT- en de NVT-leerders, dan wel eigen zijn aan het leerproces van het Frans en het Nederlands als vreemde taal. Op dit aspect wordt in het volgende hoofdstuk nader ingegaan.